

Bodzási Balázs*

A bizalmi vagyonkezelés (trust) magyar szabályozását érintő módosítások

1. A VAGYONKEZELÉS KÜLÖNBÖZŐ FORMÁI A MAGYAR JOGBAN

A vagyonkezelésnek a magyar jogban több formája is ismert. Ezek túlnyomó többsége más személy tulajdonában lévő vagyon kezelésére irányuló jogi konstrukció. Egy részük az állami-önkormányzati vagyon kezeléséhez kapcsolódik, más részüket azonban a magánvagyonok megőrzése és gyarapítása során is alkalmazni lehet.¹

A magyar jogban a vagyonkezelési jog konstrukciója már a rendszerváltozás előtt ismert volt. Ezt egy sajátos dologi jogi jogosultságként határozták meg, amelynek a megjelenése szorosan kapcsolódott az állami tulajdonhoz. Az állami tulajdonban lévő vagyontárgyak tulajdonjogát ugyanis nem lehetett átruházni, vagyonkezelési jogot azonban lehetett felettük alapítani. A vagyonkezelési jog tehát quasi tulajdonjogként (idegen dologbeli jogként) funkcionált.² Ez a fajta dologi jogi jellegű vagyonkezelési jog az állami-önkormányzati tulajdon vonatkozásában a mai napig ismert.³

A magánvagyonok kezelése vonatkozásában a gyám, illetve a gondnok által folytatott vagyonkezelést kell kiemelni.⁴ Az ezekre vonatkozó jogszabályok jelenleg is meglehetősen hiányosak. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:36. § (1) bekezdése ezzel kapcsolatban azt mondja ki, hogy a gondnok tevékenységét a gyámhatóság felügyeli. A (3) bekezdés szerint pedig a gondnokolt (a gondnokság alatt álló személy) jogosult a gondnok működéséről és a gondnokolt vagyonáról vezetett nyilvántartásokba betekinteni és azokról másolatot készíteni. Ennek alapján a gondnokolt a saját vagyonáról a gondnok és a gyámhatóság által készített dokumentációkba betekinthet, és ha igényli,

azokról másolatot is készíthet. A Ptk. 2:37. §-a ezt a gondnokot terhelő számadási kötelezettség előírásával egészíti ki. A számadási kötelezettség a gondnok vagyonkezelésére vonatkozik.

Egyetértünk azzal a jogirodalmi állásponttal, amely szerint a bizalmi vagyonkezelés ugyan nem válthatja ki a gyámság és a gondnokság intézményeit, de alkalmas jogi konstrukció lehet arra, hogy kiegészítse azokat. Ezáltal kettős védelem hozható létre a gyámolt (gondnokolt) vagyonának kezelése során.⁵

A 2014. március 15-én hatályba lépett Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban magyar rövidítéssel: Ptk.) előtt a magyar magánjog a vagyonkezelés szerződéses konstrukcióját nem szabályozta.⁶ A felek a szerződéses szabadság elve alapján ugyan korábban is köthettek ilyen típusú szerződést, a magas tranzakciós költségek miatt azonban jellemzően más szerződéses konstrukciót alkalmaztak.⁷ Általában a megbízás szabályait használták fel, ez azonban nem vezetett megfelelő megoldáshoz. Erre tekintettel született meg az a döntés a Ptk. kodifikáció során, hogy az új kódex a bizalmi vagyonkezelést önálló szerződésként szabályozza.

2. A BIZALMI VAGYONKEZELÉS MAGYAR SZABÁLYOZÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

A Ptk.-ban bizalmi vagyonkezelés elnevezéssel szabályozott szerződésfajta leginkább az angolszász *trust* intézményéhez hasonlítható.⁸ A magyar szabályozás nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalúnak tekinthető, fő előnye pedig a rugalmassága.

Annak ellenére, hogy a Ptk. az egyes szerződések között szabályozza, a bizalmi vagyonkezelés nem pusztán egy szerződés, sokkal inkább egy sajátos jogviszony. A bizalmi vagyon-

* Bodzási Balázs: Igazságügyi Minisztérium, igazságügyi és magánjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár; Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdasági Jogi Tanszék, tanszékvezető.

1 A vagyonkezelés különböző formáiról lásd: CSEHI Zoltán: *A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban*. In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015, 95–132. old.

2 CSIZMAZIA Norbert – SÁNDOR István: *A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés modellje és a Ptk. reformja*. Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/4. sz., 21–22. old.

3 A vagyonkezelés történeti előzményeiről lásd: CSEHI Zoltán: *A bizalmi vagyonkezelés történelmi előzményei*. In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015, 9–52. old.

4 A gyám vagyonkezeléséről lásd: CSEHI (2. lábjegyzet), 128. old.

5 B. SZABÓ Gábor – ILLÉS István – KOLOZS Borbála – MENYHEI Ákos – SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014, 33. old.

6 A vagyonkezelés egy ettől teljesen különböző formája a jogi személy létrehozásával történő vagyonkezelés. Vagyonkezelési célból elsősorban alapítványt lehet létesíteni, de ilyen célt szolgálhat egy gazdasági társaság, valamint egy befektetési alap létrehozata is.

7 Erről részletesebben lásd MENYHÁRD Attila: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései*. Fontes Iuris, 2017/1. sz., 37. old.

8 A német *Treuhand* a magyar bizalmi vagyonkezeléstől nagyobb eltérést mutat, mint az angolszász *trust*.

kezelésbe adott vagyon ugyan nem önálló jogi személy, a bizalmi vagyonkezelés mégis több, mint egy szerződés. Erre többek között az a tény is utal, hogy a bizalmi vagyonkezelés mint jogviszony nemcsak szerződéssel, hanem egyoldalú jogügylettel (például végrendelettel) is létrejöhet. A jogviszony emellett a létesítésére irányuló szerződés vagy egyoldalú jognyilatkozat megszűnése után is fennmaradhat. Ezt tükrözi a Ptk. 6:326. § (5) bekezdése is, amely alapján a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével. Emellett a Ptk. normaszövege is a legtöbb helyen a bizalmi vagyonkezelés, illetve a bizalmi vagyonkezelés jogviszony kifejezéseket használja, a bizalmi vagyonkezelési szerződés helyett (pl. Ptk. 6:326. §).

Ebben a speciális, háromszereplős jogviszonyban az elkülönített (kezelt) vagyonnak van meghatározó szerepe. Ezt tükrözik a vagyonelkülönítésre, illetve az elkülönített vagyon védelmére vonatkozó rendelkezések is. A kezelt vagyon a vagyonkezelő saját vagyonától és az általa kezelt vagyonoktól elkülönült vagyont képez, amelyet a vagyonkezelő köteles külön nyilvántartani (a vagyonelkülönítésről a Ptk. 6:312. §-a rendelkezik). A kezelt vagyon védettsége kapcsán pedig a Ptk. 6:313. § (1) bekezdése azt rögzíti, hogy a kezelt vagyon tárgya-ira a vagyonkezelő házastársa, élettársa, továbbá személyes hitelezői és a vagyonkezelő által kezelt más vagyonok hitelezői nem támaszthatnak igényt. A kezelt vagyon nem része a vagyonkezelő hagyatékának.⁹

Fontos kiemelni emellett a vagyonkezelővel szembeni fokozott követelményeket is. Ehhez kapcsolódóan mondja ki a Ptk. 6:317. § (2) bekezdése, hogy a vagyonkezelő a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint köteles a kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megővni.¹⁰ Fontos kiemelni, hogy ez a szakasz nem általános jelleggel írja elő a vagyonkezelő tevékenységére vonatkozóan a kereskedelmi észszerűség követelményét. A kezelt vagyonnak az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szembeni megővási kötelezettségét mondja ki, ehhez kapcsolódóan pedig az általános szinttől (adott helyzetben általában elvárható) magasabb követelményt támaszt (kereskedelmi észszerűség követelménye).

Ebben a háromszereplős jogviszonyban (vagyonrendelő – vagyonkezelő – kedvezményezett) a meghatározó szerep a vagyonkezelőé. Ez szorosan összefügg azzal, hogy a Ptk. 6:310. § (1) bekezdése alapján a vagyonkezelő az általa kezelt vagyon tulajdonosává válik. Igaz, ez egy célhoz kötött vagyon-

kezelés, hiszen a vagyonkezelő ugyan a saját nevében, de a kedvezményezett(ek) javára kezeli a ráruházott vagyont.¹¹ Ehhez kapcsolódik, hogy a vagyonrendelő csakis a szerződésben foglalt feltételek szerint és korlátok között rendelkezhet a kezelt vagyonba tartozó vagyontárgyakkal [Ptk. 6:318. § (2) bekezdés]. Ezt a fajta kettős tulajdoni helyzetet – vagyis a gazdasági értelemben vett tulajdonos és a jogi értelemben vett tulajdonos személyének az elválását – a magyar jogirodalom még nem vizsgálta alaposabban.

Általában elmondható, hogy a magyar jogirodalom az elmúlt néhány évben még nem fektetett kellő figyelmet a bizalmi vagyonkezelési jogviszony tulajdonjogi vonatkozásainak az elemzésére.¹² A kettős tulajdonjog mellett az is egy részletesebben vizsgálandó kérdés, hogy a bizalmi vagyonkezelés mennyiben töri át a dologi jogok zártkörűségének az elvét. Egy további kérdés az is, hogy a bizalmi vagyonkezelés mennyiben tekinthető fiduciárius jellegű jogügyletnek.

Az mindenesetre nem vitatott, hogy a bizalmi vagyonkezelés önálló tulajdonátruházási jogcím,¹³ amely többek között azt is jelenti, hogy külön jogcímként jelenik meg az ingatlan-nyilvántartásban és a cégnyilvántartásban is.¹⁴ A bizalmi vagyonkezelés – pontosabban a vagyonrendelés – nemcsak birtokátadást foglal magában, hanem tulajdonátruházást is. A Ptk. tehát abból indul ki, hogy a vagyonkezelő tulajdonjogot szerez a kezelt vagyon felett, illetve a vagyonba tartozó jogokat és követeléseket is megszerzi.¹⁵

Bizonyos jogosultságokkal természetesen a vagyonrendelőt is felruhazza a törvény. A vagyonrendelő szerepe a jogviszony létesítésekor, vagyis a vagyonátruházást megelőzően a legjelentősebb. Ekkor illeti meg őt az a széles körű rendelkezési jogosultság, hogy a jogviszony tartalmát a saját érdekeinek megfelelően alakítsa. A vagyonrendelőt azonban a jogviszony létrejötte után is számos jogosultság illeti meg:

- felléphet a kezelt vagyon elkülönítése iránti igénnyel [Ptk. 6:313. § (2) bekezdés];
- ellenőrizheti a vagyonkezelőnek a vagyonkezelés körébe eső tevékenységét (Ptk. 6:315. §);
- ha a vagyonkezelő a vagyonkezelési szerződést megsérti és jogosulatlanul ruház át harmadik személyre a kezelt vagyonhoz tartozó vagyontárgyat, a vagyonrendelő jogosult azt a kezelt vagyon számára visszakövetelni (ha a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszerhesen szerzett) [Ptk. 6:318. § (3) bekezdés];

9 Vitatott ugyanakkor, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon része-e a vagyonrendelő hagyatékának. Álláspontunk szerint nem, mivel az afölötti tulajdonjogot a vagyonrendelő a vagyonkezelőre ruházta át. A hagyaték pedig az örökhagyót a halálakor megillető vagyon. Ami tehát az örökhagyó halálakor nem tartozik az örökhagyó vagyonába, az nem is része a hagyatékának. A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon nem az örökhagyó vagyonrendelő vagyona (legalábbis jogi értelemben), ezért nem is tartozik az ő hagyatékába. Hasonló álláspontot képvisel: B. SZABÓ-ILLÉS-KOLOZS-MENYHEI-SÁNDOR (6. lábjegyzet), 127. old.

10 A kereskedelmi észszerűség követelménye szigorúbb mérce, mint az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye, melyet általános elvként a Ptk. 1:4. § (1) bekezdése rögzít. A kereskedelmi észszerűség követelménye a Ptk.-ban három helyen jelenik meg: a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése során (Ptk. 5:133. §), a fuvarozási szerződés szabályai körében (Ptk. 6:264. §), valamint a bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódóan [Ptk. 6:317. § (2) bekezdés].

11 Ez egy fontos különbség a megbízáshoz képest, a megbízott ugyanis a megbízó érdekében jár el. Ha a vagyonkezelésre egy hagyományos megbízási szerződés keretében kerülne sor, akkor a megbízott (mint vagyonkezelő) a megbízó (vagyonrendelő) érdekében és utasításai alapján lenne köteles eljárni. Ezzel szemben a Ptk. 6:316. §-a kógens rendelkezésként rögzíti azt, hogy a vagyonkezelőt a vagyonrendelő és a kedvezményezett nem utasíthatja; az e tilalomba ütköző utasítás semmis.

12 A bizalmi vagyonkezelés dologi jogi vonatkozásait is tárgyalja Menyhárd. Erről lásd: MENYHÁRD Attila: *A bizalmi vagyonkezelés a magyar polgári jogban*. In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015, 226–243. old.

13 MENYHÁRD (8. lábjegyzet), 37. old.

14 A cégnyilvántartásba akkor kell bejegyezni a bizalmi vagyonkezelést, ha a vagyonrendelő vagyonához társasági részesedés is tartozik.

15 B. SZABÓ-ILLÉS-KOLOZS-MENYHEI-SÁNDOR (6. lábjegyzet), 105–106. old.

- a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött szerződést felmondhatja [Ptk. 6:326. § (1) bekezdés e) pont].¹⁶

A Ptk. emellett a kedvezményezettnek is biztosít néhány jogosultságot. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony az ő javára jött létre, a vagyonkezelés is az ő javára történik, így indokolt, hogy a kezelt vagyon védelme érdekében ő is felléphessen. Ezért a törvény a vagyonrendelő mellett a kedvezményezettnek is megadja a kezelt vagyon elkülönítésére, illetve vissza követelésére vonatkozó jogosultságot. Emellett a kedvezményezettet is megilleti a vagyonkezelő ellenőrzésének a joga.¹⁷

Fontos kiemelni, hogy a Ptk. 6:318. § (3) bekezdésében biztosított visszakövetelési jog jellege kérdéses. Ez ugyanis nemcsak kötelmi jogi jellegű, hanem dologi jogi karakterrel is bír.¹⁸

Arra is utalni kell, hogy ennek az új jogintézménynek a gyakorlati működéséhez nemcsak a Ptk. rugalmas és magas színvonalú magánjogi szabályozására van szükség. Lényegesek a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (a továbbiakban: Bvktv.) rendelkezései is, melyek döntően közigazgatási jogi jellegűek. A konstrukció vonzóvá tételéhez emellett a jövőben a kedvező adózási szabályok is nagymértékben hozzá tudnak járulni.¹⁹

A bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozását lényegesen előnyösebbé tette a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 132/A. § (3)–(5) bekezdéseinek²⁰ a hatályon kívül helyezése 2017-ben.²¹ Ezeket az egymásnak is ellentmondó rendelkezéseket a jogirodalomban korábban komoly kritika érte.²² Hatályon kívül helyezésük nagymértékben erősítette a bizalmi vagyonkezelés vagyonvédelmi funkcióját.

16 Ezt új szabályként az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény (a továbbiakban: Versenyképességi törvény) mondta ki, amely a Ptk.-t is módosította.

17 Utasítási jog azonban sem a kedvezményezettet, sem a vagyonrendelőt nem illeti meg, vagyis a vagyonkezelőt egyikük sem utasíthatja.

18 Ehhez hasonlóan: B. SZABÓ–ILLÉS–KOLOZS–MENYHEI–SÁNDOR (6. lábjegyzet), 237. old.

19 A vagyonrendeléshez kapcsolódó adózási szabályokról lásd B. SZABÓ–ILLÉS–KOLOZS–MENYHEI–SÁNDOR (6. lábjegyzet) 81., 134–153. old.

20 Vht. 132/A. § (3) Az adós mint vagyonrendelő ellen indult végrehajtási eljárásban a követelés fedezetéül – a (4) bekezdésben foglaltak szerint – az a vagyon vagy vagyonhányad is szolgál, amely a vagyonrendelőt, vagy a kiadásra irányuló jog jogosultját a vagyonrendelő bizalmi vagyonkezelési jogviszonya megszűnése esetére megilleti. A végrehajtást kérő a (4) bekezdés szerint mondhatja fel a bizalmi vagyonkezelést, és ennek eredményeként a vagyonrendelőnek, vagy jogutódjának kiadandó vagyonhányadból hajtható be a követelés.

Vht. 132/A. § (4) Ha az adósnak vagy a kiadásra irányuló jog jogosultjának a bizalmi vagyonkezelési szerződés megszűnése esetén vagyonra vagy vagyonhányadra lenne igénye, és a követelés az adós egyéb vagyontárgyaiból nincs teljesen fedezve vagy csak aránytalanul hosszú idő múlva elégíthető ki, a végrehajtó tájékoztatja a végrehajtást kérőt arról, hogy a rendes felmondás jogát gyakorolhatja. Ha a végrehajtást kérő a felmondást tartalmazó nyilatkozatát a végrehajtónak átadta, a végrehajtó megküldi azt a bizalmi vagyonkezelőnek, egyúttal az adósnak a bizalmi vagyonkezelővel szemben a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnése miatt fennálló követelését lefoglalja (110–113. §).

21 Hatályon kívül helyezte a Versenyképességi törvény 11. § c) pontja. Hatálytalan: 2017. június 23-tól.

22 B. SZABÓ–ILLÉS–KOLOZS–MENYHEI–SÁNDOR (6. lábjegyzet), 241–243. old., továbbá MENYHÁRD (8. lábjegyzet), 41. old.

3. A GYAKORLATBAN FELMERÜLT KÉRDÉSEK

A Ptk. hatálybalépését követő három évben a bizalmi vagyonkezelés gyakorlati alkalmazásához kapcsolódóan több olyan kérdés is felmerült, amelyekre a Ptk. eredeti normaszövege alapján nem lehetett egyértelmű választ adni. Ezek közül a két legfontosabb kérdés a következő volt:

- A határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződésben kizárhatják-e a felek a vagyonrendelőt megillető rendes felmondás jogát?
- A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyontömeg és a kötelesrészi igények közötti viszony tisztázása, így többek között az, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyont hozzá kell-e számítani a kötelesrész alapjához?

Az első kérdés a bizalmi vagyonkezelési szerződés (jogviszony) vagyonrendelő általi felmondhatóságát érintette. Azt a Ptk. eredeti szövege is egyértelművé tette, hogy a vagyonkezelő a vagyonkezelést felmondhatja. Ebben az esetben a Ptk. 6:326. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a bizalmi vagyonkezelés a felmondást követő három hónap elteltével megszűnik. A (2) bekezdés szerint azonban a vagyonkezelő a felmondásnál is a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevétele mellett köteles eljárni. Nem volt azonban ilyen egyértelmű, hogy a felmondási jog a vagyonrendelőt is megilleti-e.

A kérdések másik csoportja a bizalmi vagyonkezelésnek az öröklési jog kógens szabályaihoz való viszonyára irányult. Ez mindenekelőtt a kötelesrész iránti igény és a bizalmi vagyonkezelésbe adott (kezelt) vagyon közötti viszony tisztázását tette szükségessé.

A későbbi jogalkalmazási bizonytalanságok elkerülése érdekében ezekre a kérdésekre az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény (a továbbiakban: Versenyképességi törvény) választ kívánt adni.²³

4. A BIZALMI VAGYONKEZELÉS VAGYONRENDELŐ ÁLTALI FELMONDHATÓSÁGA

A bizalmi vagyonkezelési szerződés (jogviszony) vagyonrendelő általi felmondhatósága kapcsán több kérdés is felmerült:

- Felmondhatja-e a vagyonrendelő a bizalmi vagyonkezelést?
- Ha igen, ki lehet-e zárni ezt a felmondási jogot a szerződésben?
- A vagyonrendelő jogutódját megilleti-e a felmondási jog?
- Az eredeti vagyonrendelő kizárhatja, illetve korlátozhatja-e a felmondási jogot a saját jogutódja vonatkozásában?

23 Kihirdetve a Magyar Közlöny 2017. évi 85. számában (2017. június 8.). A törvény legtöbb rendelkezése a kihirdetést követő 15. napon lépett hatályba (ennek alapján a hatálybalépés dátuma: 2017. június 23.). Lásd Versenyképességi törvény 46. §-át.

A jogalkalmazói gyakorlat részéről felmerült az igény, hogy a Ptk. rendezze ezt a kérdéskört és egyúttal mondjon valamit a vagyonrendelő oldalán bekövetkező jogutódlásról is. A jogutódlás kérdése különösen akkor releváns, ha a természetes személy vagyonrendelő kijelöli a jogutódját, aki azonban nem az örökös, és így nem az öröklés rendje érvényesül.

A többségi álláspont szerint a bizalmi vagyonkezelési szerződés a vagyonrendelő által a Ptk. eredeti normaszövege alapján is felmondható volt.²⁴ Indokoltnak tűnt azonban ennek külön kimondása, azzal a lehetőséggel együtt, hogy a felek a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződésben kizárhatják a rendes felmondás jogát.

Ezt a módosítás diszpozitív szabályként fogalmazta meg (Versenyképességi törvény 24. §). Ennek alapján a Ptk. módosított 6:326. § (1) bekezdése azt rögzíti, hogy a bizalmi vagyonkezelés megszűnik, ha a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött szerződést – annak eltérő rendelkezése hiányában – felmondja. Ez az új rendelkezés egyértelművé tette, hogy a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződést felmondhatja.

A felek azonban a szerződésben ettől eltérően is rendelkezhetnek, vagyis ki is zárhatják vagy korlátozhatják a vagyonrendelőt megillető felmondási jogot. Amennyiben a felek kizárják a felmondási jogot, a vagyonrendelést visszavonhatatlannak tekintik. A Ptk. 6:326. § (3) bekezdésében foglalt kógens szabály alapján azonban az ilyen határozatlan időtartamra létesített és a vagyonrendelő által fel nem mondható bizalmi vagyonkezelési jogviszony is megszűnik ötven év elteltével.

Ez az új diszpozitív szabály egyértelmű helyzetet teremtett, úgy, hogy biztosítja a bizalmi vagyonkezelési jogviszony stabilitását és a konstrukció rugalmasságát sem sérti.

5. BIZALMI VAGYONKEZELÉS ÉS KÖTELESRÉSZI IGÉNY

A másik rendezésre váró kérdéskör a bizalmi vagyonkezelés és az öröklési jog kógens rendelkezései közötti viszonyt érintette. Ez mindenekelőtt annak tisztázását igényelte, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyont hozzá kell-e számítani a kötelesrész alapjához. A Ptk. 7:75. §-a alapján kötelesrész a vagyonrendelő mint örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét illeti meg, ha az öröklés megnyílásakor az örökhagyó törvényes örökös vagy végintézkedés hiányában az lenne.

Választ kellett adni emellett arra a kérdésre is, hogy ha a természetes személy vagyonrendelő halála után kötelesrészre jogosult személy a bizalmi vagyonkezelés kedvezményezettje is egyben, akkor milyen jogalapon érvényesíthet igényt a kezelt vagyonnal szemben.

Az öröklési jogi kérdésekre adandó válasz során abból kellett kiindulni, hogy a bizalmi vagyonkezelés sem szolgálhat eszközül az öröklési jog kógens szabályainak a megkerülésére.

Mindezek alapján a Ptk. Öröklési jogi Könyvében egyértelművé kellett tenni, hogy az örökhagyó által bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához. Erre a Ptk. 7:80. § (1) bekezdésének módosításával került sor. A módosított normaszöveg kimondja, hogy a kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értéke, *ideértve az örökhagyó által bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét is*. A módosított normaszöveg alapján tehát a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon ebben a tekintetben ingyenes adománynak minősül. Ez azonban azt is jelenti, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon vonatkozásában a Ptk. 7:81. § (1) bekezdés a) pontját is alkalmazni kell. E szerint pedig nem tartozik a kötelesrész alapjához az örökhagyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke.

Ez azt jelenti tehát, hogy a vagyonrendelő halálát megelőző tíz évnél nem régebben bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához. A vagyonrendelő halálát megelőző tíz évnél régebben bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét azonban már nem kell hozzászámítani a kötelesrész alapjához.

Ezek a módosítások arra a kérdésre is választ adtak, hogy kivel szemben érvényesíthet igényt a kötelesrészre jogosult: a vagyonkezelővel szemben. Korábban megjelent olyan álláspont, amely szerint a kötelesrészre jogosultnak a kedvezményezett szemben kell ezt az igényét érvényesítenie.²⁵ Mivel azonban a vagyon tulajdonosa a vagyonkezelő, ezért minden szempontból indokolt, hogy a kötelesrészre jogosult vele szemben lépjen fel, a vagyon kiadása pedig a vagyonkezelő kötelessége legyen.

A módosítás tisztázni kívánta a szerződési szabadság és a kötelesrészre vonatkozó kógens rendelkezések egymáshoz való viszonyát. Ehhez kapcsolódóan a jogalkotó egyértelművé tette, hogy az öröklési jog kógens szabályai a vagyonrendelő rendelkezési jogának a korlátját jelentik.

6. TOVÁBBI ÖRÖKLÉSI JOGI KÉRDÉSEK

Egy további módosítás a Ptk. 7:96. § (5) bekezdését érintette. A módosított normaszöveg szerint végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén a bizalmi vagyonkezelő a hagyatéki tartozásokért a kezelt vagyonnal úgy felel, mintha dologi hagyományban részesült volna.

Ugyancsak a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt érintette egy másik öröklési jellegű módosítás is. Ez a Ptk. 6:329. § (2) bekezdésének a módosítását jelentette. A módosított normaszöveg szerint végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony a vagyonkezelővé való kijelölésnek a vagyonkezelő által a végrendeletben meghatározott tartalommal történő

²⁴ A bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő általi (rendes) felmondhatósága a Ptk. 6:213. § (3) bekezdéséből is levezethető. Ennek alapján ugyanis, ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződést megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél felmondhatja. A felmondási jog kizárása semmis.

²⁵ B. SZABÓ-ILLÉS-KOLOZS-MENYHEI-SÁNDOR (6. lábjegyzet), 131. old.

elfogadásával a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.

- A módosított normaszöveg egyértelművé teszi tehát, hogy
- végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelés esetén a vagyonkezelőt a végrendeletben kell kijelölni;
 - a kijelölést a vagyonkezelőnek el kell fogadnia;
 - a kijelölést a végrendeletben meghatározott tartalommal lehet csak elfogadni;
 - a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelés – a kijelölés vagyonkezelő általi elfogadása esetén – a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.

Végül ugyancsak az öröklési joghoz kapcsolódik az a kérdés, hogy ha a kedvezményezett kötelesrésre is jogosult, akkor érvényesíthet-e igényt a vagyonkezelővel szemben szerződési jogi, illetve öröklési jogi alapon is. További kérdés, hogy ha a kedvezményezett mindkét jogalapon érvényesíthetne igényt, választhatja-e azt, amelyik alapján többre tarthat igényt. Ehhez kapcsolódóan pedig eljuthatunk ahhoz a kérdéshez is, hogy vajon a vagyonrendelő rendelkezhet-e úgy érvényesen, hogy aki a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon-tömeggel szemben bármilyen igényt (így például kötelesrészi igényt) támaszt, az elveszíti kedvezményezetti pozícióját.

A konstrukció rugalmasságát növelendő, a Versenyképeségi törvény 22. §-a egy új diszpozitív rendelkezéssel egészítette ki a Ptk. 6:311. §-át. A Ptk. 6:311. § új (5) bekezdése szerint a kedvezményezetti jogosultság megszűnik, ha a kedvezményezett a szerződésben meghatározottaktól eltérő jogcímen érvényesít igényt a kezelt vagyonnal szemben. A vagyonrendelő rendelkezési jogosultsága ennek alapján tovább bővült és kiegészült azzal a lehetőséggel, hogy kizárja a kedvezményezetti pozícióból azt, aki más jogcímen – így például kötelesrészi igény alapján – érvényesít igényt a kezelt vagyonnal szemben.

A két különböző jogcímen való igényérvényesítést kizáró rendelkezésnek akkor van jelentősége, ha a kezelt vagyonnak több kedvezményezettje is van. Ilyen esetben merülhet fel, hogy a több jogcímen igényt érvényesítő kedvezményezett – a vagyonrendelő eredeti szándékától eltérően – kedvezőbb helyzetbe kerül, mint a többi kedvezményezett.²⁶

7. A VAGYONRENDELŐI POZÍCIÓBAN BEKÖVETKEZŐ JOGUTÓDLÁS

Ígény mutatkozott arra vonatkozóan is, hogy a Ptk. mondjon valamit a vagyonrendelői pozícióban bekövetkező jogutódlásról is. Kérdésként merült fel, hogy a vagyonrendelői pozícióban történhet-e jogutódlás, vagyis, hogy a természetes személy örököse automatikusan, a törvény erejénél fogva belép-e a vagyonrendelő jogutódjaként a jogviszonyba.

Fontos kiemelni, hogy a szerződéses pozíció örökölhetőségének a kérdése nemcsak a bizalmi vagyonkezelés, hanem szinte valamennyi szerződés esetén felmerül. A jogalkotó erre

tekintettel nem akart olyan módosítást végrehajtani, amely csak a bizalmi vagyonkezelés esetében mondta volna ki az egyik szerződéses pozíció örökölhetőségét. Ebből ugyanis adott esetben azt a következtetést lehetett volna levonni, hogy más szerződéstípusok esetén nem ismeri el ezt a lehetőséget.

Ezért a módosítás csak addig ment, hogy lehetővé tette a vagyonrendelő számára, hogy halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére kijelölje azt a személyt, aki az őt megillető jogok gyakorlására jogosult, valamint az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles. Az angolszász jogokban a vagyonrendelői jogok gyakorlására kijelölt személyt protektornak nevezik, azzal a lényeges különbséggel, hogy a vagyonrendelő protektort nemcsak halála, illetve jogutód nélküli megszűnése esetére jelölhet.²⁷

A Ptk. 6:325. § új (4) bekezdése azt mondja tehát ki, hogy a vagyonrendelő a halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére a szerződésben kijelölheti a vagyonrendelőt megillető jogok gyakorlására jogosult és a vagyonrendelőt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személyt. A kijelölésnek a vagyonkezelőhöz intézett nyilatkozattal történő elfogadása esetén a kijelölt személyt a vagyonrendelő jogai és kötelezettségei illetik meg, illetve terhelik abban a körben, amelyben a szerződés e jogait és kötelezettségeit nem korlátozza.

A vagyonrendelőt ennek alapján az a jog is megilleti, hogy korlátozza az általa kijelölt személy jogait. Kizárhatja például, hogy az általa kijelölt személy felmondja a vagyonkezelési szerződést.

Amennyiben a természetes személy vagyonrendelő a halála esetére nem rendelkezik az őt megillető jogok gyakorlására jogosult, illetve az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személlyel, akkor az öröklés rendje érvényesül.

Találkozhatunk olyan újabb jogirodalmi állásponttal, amely szerint ezt a Ptk. 6:325. § új (4) bekezdésében lehetővé tett kijelölést végintézkedésnek kell tekinteni. Ezen vélemény szerint ellentét mutatkozik a Ptk. 6:325. § (4) bekezdése, valamint az öröklési jogi szabályok között. Nem egyértelmű ugyanis, hogy ezt a végintézkedésnek tekintett jognyilatkozatot milyen formában kell megtenni, illetve hogy milyen időpontban és milyen feltételekkel szállnak át a vagyonrendelői jogok és kötelezettségek a jogutódra.²⁸

Álláspontunk szerint ugyanakkor az új normaszöveg által lehetővé tett kijelölést nem lehet végintézkedésnek tekinteni. A Ptk. 7:10. §-a szerint az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet. Ennek alapján a végintézkedésnek mindig az örökhagyó vagyonára kell irányulnia. Az örökhagyó a végintézkedéssel vagyonáról, vagy annak egy részéről rendelkezik. Amennyiben azonban a vagyonrendelő halála esetére kijelöli az őt megillető jogok gyakorlására jogosult és az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személyt, nem a vagyonáról rendelkezik. Ebben az esetben nincs szó az örökhagyó vagyonára irányuló rendelkezésről, így ez a fajta kijelölés nem is tekinthető végintézkedésnek.

26 TÓKEY Balázs: *Új szerződéstípusok a Polgári Törvénykönyvben*. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *Fejezetek a Polgári Törvénykönyv keletkezéstörténetéből*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 319. old.

27 Értelmezési kérdések azonban a protektor jogállása kapcsán is felmerülnek. Így mindenekelőtt az, hogy a vagyonrendelő halála (jogutód nélküli megszűnése) esetén a kijelölt protektor mennyiben lesz jogosult a tevékenységét folytatni. Erről lásd B. SZABÓ–ILLÉS–KOLOZS–MENYHEI–SÁNDOR (6. lábjegyzet), 113. old.

28 TÓKEY (26. lábjegyzet), 320. old.

Vitatható továbbá az az álláspont is, amely szerint az ipso iure öröklés elvét követve a jogutód a vagyonrendelő halálának időpontjában – további jognyilatkozat tétele nélkül – automatikusan a vagyonrendelő helyébe lép, a vagyonkezelőhöz intézett nyilatkozattal történő elfogadásnak pedig csak deklaratív hatálya van.²⁹ A kijelölt személy természetesen a vagyonrendelő halálának az időpontjában lép a vagyonrendelő helyébe. A kijelölést azonban el kell fogadnia, még hozzá a vagyonkezelőhöz intézett jognyilatkozattal. A helyzet hasonló, mint a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén. Ezzel kapcsolatban a Ptk. módosított 6:329. § (2) bekezdése egyértelműen fogalmaz: végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony a vagyonkezelővé való kijelölésnek a vagyonkezelő által a végrendeletben meghatározott tartalommal történő elfogadásával a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. Ennek analógiájára pedig a vagyonrendelő által kijelölt személy is a kijelölés elfogadásával, de a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jogosult a vagyonrendelőt megillető jogok gyakorlására és köteles a vagyonrendelőt terhelő kötelezettségek teljesítésére. Ennek alapján pedig nem mutatkozik bizonytalanság abban a tekintetben, hogy milyen időpontban és milyen feltételekkel szállnak át a vagyonrendelői jogok és kötelezettségek a kijelölt személyre.

8. KÖVETKEZTETÉSEK

A Ptk. bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó szabályainak a módosítása elsődlegesen arra irányult, hogy az elmúlt években felmerült és értelmezési nehézségeket okozó kérdések tisztázásra kerüljenek. Ezek a módosítások a jogintézmény vagyonvédelmi funkcióját kívánták erősíteni, amely különösen a külföldi vagyonrendelők számára egy kiemelten fontos szempont. A vagyonvédelmi funkciót leginkább a felmondhatóság kérdésének a rendezése, valamint a Vht. 132/A. § (3)–(5) bekezdéseinek a hatályon kívül helyezése erősíti. A felmondhatóság szabályozása révén egyértelművé vált, hogy ha a felek a határozatlan idejű bizalmi vagyonkezelés esetén kizárták a vagyonrendelő általi felmondás jogát, akkor a vagyonrendelést visszavonhatatlannak tekintik.

A bizalmi vagyonkezelés Ptk.-beli szabályai mellett a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény is átfogóbb módosításra szorult. Ennek keretében sor került a vagyonkezelésre jogosultak körének

a bővítésére, illetve a bizalmi vagyonkezelés és a befektetési szolgáltatási tevékenység elhatárolására. Fontos volt azonban fenntartani az állami kontrollt e felett a tevékenység felett. Ennek nyilván elsődlegesen az üzletszerűen végzett bizalmi vagyonkezelési tevékenység esetén kell fennállnia, az állam azonban az eseti vagyonkezelésre vonatkozó minimális ellenőrzésről sem mondhat le. Ez persze nem a szó klasszikus értelmében vett felügyelet, hanem egy olyan hatósági kontroll, amely képes lehet időben reagálni az esetleges visszaélésekre. Ezt a hatósági kontrollt a Magyar Nemzeti Bank látja el.

A jogalkotói cél egyértelműen az volt, hogy egy működőképes bizalmi vagyonkezelési konstrukció a magyar vagyonrendelők mellett a külföldi vagyonrendelők érdeklődését is felkeltse. A hazai vonatkozások kapcsán azt kell kiemelni, hogy a bizalmi vagyonkezelésnek a jövőben jelentős szerep juthat a családi vagyontervezésben, hiszen várhatóan egyre több családi vállalkozás kerül bizalmi vagyonkezelésbe. A jogintézmény tehát generációs vagyontranszfer-szerepet is betölthet.³⁰

A potenciális külföldi vagyonrendelők számára a magyar bizalmi vagyonkezelés iránti érdeklődés alapvetően arra épülhet, hogy a hazai szabályozás vagyonvédelmi jellege kifejezetten erősnek mondható. Ehhez kapcsolódik az is, hogy a Ptk. szerint nincs megosztva a tulajdonosi joggyakorlás (a vagyonkezelő a tulajdonos), az adózási szabályok kedvezőek, a jogintézményt pedig nem lehet fedezetelvonásra használni, hiszen a fedezetelvonó ügyleteknek kialakult bírói gyakorlata van, amely ezt korlátok közé szorítja.

Az üzletszerű bizalmi vagyonkezelést folytató vállalkozások komoly humán erőforrást igényelnek. A vagyonkezelési tevékenységhez nemcsak képzett, nyelveket beszélő jogászokra, illetve könyvelőkre van szükség, hanem befektetési ismeretekkel rendelkező pénzügyes és kontroller munkatársakra is. Ezek a képzett szakemberek jellemzően magas jövedelemmel rendelkeznek, így az utánuk fizetett munkáltatói járulékok is igen magasak. Minél eredményesebbek ezek a vállalkozások, annál több képzett szakembert foglalkoztatnak és annál több adót (jellemzően szja-t és áfát), illetve más közterhet fizetnek Magyarországon. Lényeges szempont az is, hogy ezek a vállalkozások a vagyonkezelési tevékenységük során a magyar bankrendszert használják, a kezelt vagyon jelentős részét pedig részben magyarországi ingatlanokba, részben pedig magyar állampapírokba fektetik.

²⁹ TÖKEI (26. lábjegyzet), 320. old.

³⁰ Erről lásd B. SZABÓ–ILLÉS–KOLOZS–MENYHEI–SÁNDOR (6. lábjegyzet), 61–70. old.